

средства обучения, программируемое обучение, электронно-вычислительная машина, информатизация образования.

SUMMARY

Zadorozhnia Olena. Use of information technologies in marine education institutions of Ukraine (80-s of the XX century).

The article considers the role of information technologies and their importance in future maritime professionals training. The emphasis is placed on the appropriate use in the educational process of technical teaching aids that create better conditions for the perception, assimilation and reproduction of the obtained information.

The minutes of pedagogical council meetings, as well as subject and cycle commissions of Kherson Maritime School named after Lieutenant Schmidt are considered and it is analyzed how information technologies were used in the 80s of the 20th century in maritime education of Ukraine. Having studied the materials of the State Archives of Kherson region, we have data on the use of various technical teaching aids (slides and movies, projection equipment, control and training machines, computers, programmable tools, information and communication technologies, etc.) at the institution.

It was analyzed that as a result of the development and dissemination of new information technologies the conditions for the adoption of the Concept of Informatization of Education (1988) were created, the definition of such notions as “informatization of society” and “informatization of education” was initiated, and the term “new information technology” (NIT) was introduced.

Thus, the 1980s became a turning point, when it was recognized at maritime education institutions of Ukraine that the use of information technologies makes a significant contribution into the education quality and opens wide opportunities in the further educational process. Necessary educational-methodological and material-technical support was created, the related professionals were trained, and the corresponding normative legal documents were developed.

The experience related to the use of information technologies in maritime education institutions of Ukraine in the period under consideration requires a thorough study in further scientific explorations.

Key words: *future professionals, education, maritime education, information technologies, means of information technologies, technical teaching aids, programmed training, electronic computer, informatization of education.*

УДК 37(091);016:929 Дарманський М.М.(045)

Олена Олицька

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-1157-6761

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/500-513

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО ШЛЯХУ

М. М. ДАРМАНСЬКОГО

У статті досліджено й систематизовано основні історіографічні інтерпретації життєвого та професійного шляху науковця, освітянина й талановитого управлінця М. М. Дарманського. Здійснено класифікацію всього комплексу джерел, які дозволяють ґрунтовно вивчити постать видатного подільського педагога й управлінця М. М. Дарманського. Зібрано та конкретизовано основні архівні матеріали педагогічної творчої спадщини видатного реформатора. Розглянуто особисті здобутки – наукові

праці М. М. Дарманського, в яких відображені ідеологічні, педагогічні, наукові й управлінські погляди досліджуваної персоналії. Досліджено творчий доробок М. М. Дарманського та простежено основні етапи еволюції його наукових поглядів. Визначено основні реформації та нововведення талановитого управлінця. Окреслено основні вектори науково-публіцистичної літератури про М. М. Дарманського. Обґрунтовано вагомий внесок М. М. Дарманського у створенні й удосконаленні мережі закладів вищої освіти на Хмельниччині.

Ключові слова: історіографія, М. М. Дарманський, освітянин, науковець, управлінець, реформатор, науково-педагогічна діяльність, історико-педагогічні дослідження, педагогічна спадщина, життєвий та професійний шлях.

Постановка проблеми. Сьогодні в політичному та освітньому житті українського суспільства спостерігаються кардинальні зміни, які викликають необхідність обґрунтування нових концептуальних підходів до розвитку освіти, спрямованої на утвердження ідеї європейського та світового освітнього простору.

Вивчення й актуалізація досвіду попередніх поколінь дає змогу здійснити порівняльний аналіз минулого й сучасного, дозволяє спрогнозувати можливості й варіанти новітніх освітніх систем, науково передбачає майбутнє, забезпечує поєднання теоретичних пошуків з аналізом розвитку педагогічної думки, що представляє вивчення сформованих у минулому тенденцій.

Дослідження історії педагогіки, вивчення праць і досвіду видатних учених, педагогів, управлінців у сфері освіти дає змогу по-новому усвідомити досягнення вітчизняної педагогіки й управлінської науки в межах історичних подій і використати їх для формування й удосконалення нових освітніх технологій в умовах соціальних та освітніх перетворень в Україні. Тому використання ідей минулого на сучасному етапі, а саме: історико-педагогічні дослідження, аналіз праць і життєвого шляху педагогів, громадських діячів, науковців, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної науки, теорії та практики управління освітою, залишаються надзвичайно актуальними.

Однією з видатних постатей, які своєю наполегливою працею, організаторськими якостями зробили вагомий внесок у розвиток освіти й культури на Хмельниччині, передове місце належить заслуженому працівнику освіти України М. М. Дарманському. Він своєю працею, життєздатністю, творчістю, достоїнством сприяв духовному, національному та професійному розвитку незалежної держави та рідного краю.

Однак, на сьогодні немає цілісного комплексного підходу з урахуванням методів історико-педагогічної науки дослідження, в якому була би повністю розкрита управлінська та науково-педагогічна діяльність

М. М. Дарманського. Отже, актуальність дослідження полягає в необхідності комплексного обґрунтування сучасних підходів до історіографії життєвої та професійної спадщини відомого науковця.

Аналіз актуальних досліджень. З початком становлення України, як незалежної держави педагогічна наука здобула велику кількість українських культурно-освітніх діячів та освітян, які детально вивчали педагогічну діяльність таких відомих педагогів, як-от: Г. Сковороди, А. Макаренка, Г. Ващенко, О. Кониського, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського та багатьох інших. Одним із таких культурно-освітніх діячів у Хмельницькій області є Микола Миколайович Дарманський, кандидат педагогічних наук, доцент, перший ректор Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту.

Варто зазначити, що персона й науково-педагогічні здобутки видатного освітянина мають великий інтерес в освітньому середовищі, адже навіть після смерті відомого подільського педагога щороку відбуваються педагогічні читання на його честь, заохочення кращих науковців і педагогів обласною премією та настільною медаллю імені М. М. Дарманського «За наполегливість в науці», найстаранніших, найактивніших студентів і слухачів магістратури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії іменною стипендією М. М. Дарманського.

Акцентуємо увагу на тому, що впродовж останніх років з'явилася низка публікацій про М. М. Дарманського. До них варто віднести праці таких відомих науковців та педагогів, як-от: В. Є. Берека, О. М. Галус, І. М. Дарманська, О. М. Завальнюк, В. М. Ільїнський, Н. В. Казакова, Л. С. Пісоцька, Ю. В. Телячий, І. М. Шоробура, Г. В. Яківчук, І. П. Ящук та ін. Щоправда, ці публікації носять здебільшого загальнобіографічний характер, тому доцільно також буде дослідити й систематизувати історіографію та джерельну базу життєвого та професійного шляху М. М. Дарманського.

Мета статті. Метою публікації є комплексне обґрунтування історіографічної інтерпретації життєвої та професійної спадщини М. М. Дарманського та систематизація опублікованих досліджень про науковця.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано комплекс методів загальнонаукових (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація) та специфічних, які притаманні історико-педагогічним дослідженням (хронологічний, періодизації, логіко-історичний, вибірковий метод, історико-генетичний).

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх десятиріч особливого значення набувають дослідження пов'язані з новітнім етапом

педагогічної науки та практики в напрямі накопичення першоджерел. У відповідному контексті особливої актуальності набувають наукові розвідки щодо науково-педагогічних персоналій, які поглиблюють загально-соціальні та внутрішньо-наукові знання. Через вивчення конкретної історії життя й науково-педагогічної спадщини педагога-науковця та через праці про нього, перед новими поколіннями молодих і вже досвідчених учених розкривається творчий доробок педагога як неповторної особистості.

Звернувшись до творчої біографії та проаналізувавши весь досліджений інформаційний матеріал, здійснено класифікацію всього комплексу джерел, які дозволяють ґрунтовно вивчити постать М. М. Дарманського та розподілено за 3-ма групами:

1. Архівні матеріали.

Державний архів Хмельницької області.

Ф. Р–302 Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут (1948–1997). Оп. 1. Спр. 548. 220 арк; Ф. Р–5549 Загальноосвітні школи. м. Кам'янець-Подільський. Середня школа № 13 (1961–1970). Оп. 1. Спр. 3. 157 арк; Ф. Р–908 Управління народної освіти виконавчого комітету Хмельницької обласної Ради народних депутатів (1944–1990). Оп. 1. Спр. 286. 352 арк;

Поточний архів Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Особова справа М. М. Дарманського. 22 арк.

2. Наукові праці М. М. Дарманського, в яких відображені педагогічні, наукові та управлінські погляди досліджуваної персоналії.

3. Науково-публіцистична література про М. М. Дарманського його сучасників, колег і друзів.

Варто зазначити, що першу групу джерел визначив науковий доробок вченого в галузі управління освітою, педагогічна література та науково-популярні праці. Комплексне дослідження творчого доробку Миколи Миколайовича дало можливість простежити еволюцію його наукових поглядів.

Другу – особисті матеріали М. М. Дарманського з поточного фонду Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та його колег, зокрема матеріали особистого архіву Л. С. Пісоцької.

Третю групу склали наукові та публіцистичні статті про М. М. Дарманського, його життя та діяльність.

Аналізуючи інформаційні дані особової справи М. М. Дарманського в поточному архіві Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії зазначаємо, що вона містить такі види документів про М. М. Дарманського:

- автобіографія кандидата в депутати Хмельницької обласної ради;
- виборча програма кандидата в депутати Хмельницької обласної ради;
- біографія, написана начальником управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації В. І. Войтенком;
- нагородний лист, затверджений Комісією державних нагород та геральдики від 24 липня 2000 р.;
- атестаційний лист;
- копія диплому кандидата наук;
- копія трудової книжки.

Так, з біографічної довідки М. М. Дарманського ми дізнаємось інформацію про те, що Микола Миколайович народився 01 квітня 1945 р. в с. Колодіївка Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. За національністю є українцем, одружений. Має сина та доньку.

Окрім цього, стає відомо деякі факти про діяльність М. М. Дарманського на посаді заступника голови Хмельницької обласної державної адміністрації з гуманітарних питань. Зокрема, за сприяння М. М. Дарманського було здійснено такі реформації та нововведення:

- перетворено Хмельницький технологічний інститут побутового обслуговування на технологічний інститут, а далі – у Технологічний університет Поділля (нині – Хмельницький національний університет);
- перетворено Кам'янець-Подільський сільгоспінститут на Подільську аграрно-технічну академію (нині – Подільський аграрно-технічний університет);
- розвиток у м. Кам'янці-Подільському педагогічного університету (нині – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка);
- засновано Хмельницький інститут прикордонних військ (нині – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького);
- організовано й відкрито Хмельницький інститут регіонального управління і права (нині – Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова).

Таким чином, розкривається значна роль М. М. Дарманського у створенні й удосконаленні мережі закладів вищої освіти на Хмельниччині.

Одночасно з реформаторським внеском в історію Поділля, зазначено, що М. М. Дарманський займався дослідницькою, експериментальною роботою. В 1988–1996 рр. керував роботою з упровадження досягнень педагогічної науки у практику роботи директорів шкіл із питань ефективного

регіонального управління освітою. Під його керівництвом творча група розробила систему заходів на допомогу директорам шкіл, науково-методичні рекомендації для категорій педагогічних працівників, провела належну роботу з науково-методичного забезпечення реалізації цього питання в практику роботи шкіл області. Підсумки було підбито на науково-практичних конференціях у Хмельницькому, Острозі Рівненської області, Кам'янці-Подільському, Києві тощо.

У наступному документі – виборчій програмі кандидата в депутати Хмельницької обласної ради М. М. Дарманський зазначив, що в разі обрання його депутатом Хмельницької обласної ради, він буде організовувати вирішення таких проблем:

- розробити спільну програму діяльності Кам'янець-Подільського педагогічного університету та Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту щодо забезпечення освітнього простору Хмельниччини педагогічними кадрами з усіх спеціальностей навчального плану школи;

- у зв'язку із введенням з 01.09.2002 р. обов'язкового вивчення іноземної мови в усіх других класах початкових шкіл розширити підготовку фахівців-педагогів цього профілю;

- розширити організацію ступеневої підготовки фахівців у закладах вищої освіти Хмельницької області;

- організувати на базі обласного інституту післядипломної педагогічної освіти магістерську підготовку керівників освітніх закладів зі спеціальності «Менеджменту в освіті»;

- ставити питання про належне обладнання аеропорту, залізничного та автомобільного вокзалів, під'їзних до міста шляхів;

- відкрити на базі обласної наукової бібліотеки та центру науково-технічної інформації регіональний інформаційно-бібліотечний центр та відповідний інститут;

- сприяти побудові корпусу Хмельницького музичного училища та відкриття на його базі філіалу Львівської консерваторії;

- створити в місті інститут з підготовки соціальних працівників зі спеціальності «Соціальна робота».

Зауважимо, що важливим джерелом для відтворення життя науковця, особливо коли йдеться про його особисті, людські якості, стосунки з людьми, чого не передає офіційний документ, є спогади сучасників. Вони також дають можливість уточнити суперечливі місця архівних матеріалів, наповнити їх реальним змістом.

Відомо, що про М. М. Дарманського чимало писали в газетах і міського, і обласного масштабу («Подільські вісті», «Майбуття», «Проскурів»); і звичайно у виданнях Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії («Педагогічний дискурс», Педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського, матеріали наукових конференцій та історико-краєзнавчі нариси про розвиток освіти й культури на Поділлі).

У 2000 р. П. Г. Брижак опублікував статтю «Філософія патріотизму – це велика праця й велика любов. Директору Хмельницького педагогічного училища – 55 років» у газеті «Подільські вісті» за 6 квітня, де зазначив про те, що «М. М. Дарманський – лідер не лише за посадовими обов'язками. Він лідер за суттю мислення, масштабами діяльності, потужним патріотизмом» (Брижак, П. Г. 2000, с. 3).

У 2005 р. ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2004–2009 рр.) В. Є. Берека написав замітку «Слово про справжнього педагога» в газеті «Майбуття», де були висловлені найщиріші слова вдячності за талант М. М. Дарманському. Зі своїми привітаннями в тій самій газеті опубліковано матеріали таких науковців, педагогів, управлінців, як-от: В. Барбалюк, О. Коханко, А. Сваричевський, М. Соловей, Г. Степанець, С. Якубовський (Берека, В., 2005, с. 3).

У тій самій газеті Л. Лавренюк у статті «Компетентність і дієвість» зазначав, що «предметом особливої турботи М. М. Дарманського стало формування єдиного освітнього простору з навчальними закладами, які були б спроможні підготувати нову генерацію високоосвіченої молоді для здійснення корінних перетворень у державі. Розвиток цього завдання Микола Миколайович вбачав у створенні нової теорії та практики управління школою» (Лавренюк, Л., 2005, с. 4).

Варто відзначити, що грандіозна добірка статей публіцистичного й наукового характеру розміщена у тринадцяти збірниках матеріалів педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського, де вміщено статті відомих учених, викладачів закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, здобувачів (Абрамович Г. М., Алешко В. Ф., Береки В. Є., Брижака П. Г., Бродовської А. М., Бучківських В. В. та Г. В., Вишинської Г. В., Войнаренка М. П., Войтенка В. І., Галуса О. М., Головачук Н. І., Дарманської І. М., Дорош Г. О., Зданевич Л. В., Іванішиної Л. Т., Ільїнського В. М., Казакової Н. В., Машкіної Л. А., Олуйка В. М., Пісоцької Л. С., Плахтій В. І., Прокопчука В. С., Суховірського О. В., Ткачук Г. О., Шайноги В. М., Шоробури І. М., Яківчук Г. В., Ящук І. П. та ін. (П'яті педагогічні читання..., 2010; Педагогічна спадщина М. М. Дарманського..., 2006; 2007; Треті педагогічні читання..., 2008; Четверті педагогічні читання..., 2009).

Так, у публікації «Освітній ідеал М. М. Дарманського» його дочки І. М. Дарманської зі збірника «Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: матеріали Перших педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського (11 квітня 2006 р.)» автор зазначає серед іншого і таке: «Кожній людині надається право прожити гідно своє життя, приносячи користь, допомагаючи людям. Ця допомога може по-різному реалізовуватись: у матеріальному вигляді, у наданні поради, підтримки або у вигляді надання допомоги для реалізації себе в певній сфері людської життєдіяльності» (Педагогічна спадщина М. М. Дарманського, 2006, с. 16).

Безсумнівно, М. М. Дарманський був саме тією людиною, яка прагнула допомогти іншим. Також І. М. Дарманська зазначає, що «до будь-якого виду діяльності Микола Миколайович підходив із високою відповідальністю, добросовісністю та зі старанням, чого й вимагав від інших. В інституті він створював атмосферу доброзичливості й високопрофесійної вимогливості кожного викладача до власного наукового та педагогічного зростання. Нове поставлене завдання він виконував достойно, чим завойовував високий авторитет серед педагогічних працівників регіону, учнів, студентів, друзів, дітей і просто знайомих. У цьому йому допомагали його інтелігентність, ввічливість, урівноваженість, виваженість, доброта, вміння спілкуватись і готовність допомогти людині» (Педагогічна спадщина М. М. Дарманського, 2006, с. 16).

Цінною для нашого дослідження є публікація Г. В. Яківчук «Генерал в освіті», у якій автором розкриваються визначні таланти педагога, управлінця, вченого, просто Людини, а саме: організовувати, переконувати, підносити, вчити й найголовніше – завжди розуміти іншого, будь-кого: друга, колегу, викладача, студента, технічного працівника. Як зазначає Г. В. Яківчук, «його постать випромінювала величезну позитивну енергетику. На перший погляд, це була серйозна, строга людина, але після кількох хвилин спілкування з ним відчувалася непідроблена й щира увага, зацікавленість твоїми проблемами. Важко пригадати, та, мабуть, і не було випадку, щоб він не зміг допомогти чи порадити. Ставлення до людей у нього було щирим, доброзичливим і вимогливим. Коли потрібно було втрутитись у людську долю, він відкладав усі свої справи і доводив розпочате до кінця» (Яківчук, Г. В., 2006, с. 34).

Людина, яка працює, творить не для себе, а для людей, задля загальної гуманної ідеї, завжди залишає по собі цінності, які складають сутність її буття. Ідеї, які сповідував М. М. Дарманський, – це виховання високоосвічених, духовно багатих, професійно підготовлених педагогів.

Протягом усього свого життя він учився сам і спонукав учитися інших. «Педагог від Бога» – це дуже глибоко й точно сказано про М. М. Дарманського (Яківчук, Г. В., 2006, с. 34).

У публікації «Визначна роль М. М. Дарманського у становленні Подільського відділення інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України» С. В. Маховська, завідувач цього відділення, акцентує увагу на тому, що ідея щодо створення відділення в м. Хмельницькому свого часу належала М. М. Дарманському, заступнику голови Хмельницької облдержадміністрації, та П. Я. Слободянюку, начальнику обласного управління культури Хмельницької облдержадміністрації. Щиро вболіваючи за свій рідний край, його історію, культуру, освіту, минуле та прийдешнє, фундатори науки розуміли, що народний фольклор (Маховська, С. В., 2006, с. 38).

Українське народознавство закладає основу національного самоусвідомлення підростаючого покоління, дає ключ до розуміння складних соціально-історичних проблем сучасності. Тому М. М. Дарманський, П. Я. Слободянюк та ін. цілеспрямовано й наполегливо оббивали високі пороги міністерств, інститутів, зустрічаючись із Президентом НАН України академіком Б. С. Патонем, директором Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, членом-кореспондентом НАН України О. Г. Костюком, іншими високопосадовцями Хмельниччини, аби в Подільському краї з'явилася нова установа академічного рівня, яка б здійснювала фундаментальні дослідження для отримання нових знань, сприяння духовному розвитку суспільства й Подільського регіону (Постанова Бюро відділення мови, літератури і мистецтвознавства НАН України від 01.07.1996 р. і Вченої ради Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського від 04.07.1996 р., Розпорядження Хмельницької облдержадміністрації від 18.07.1996 р.) (Маховська, С. В., 2006, с. 34).

Отже, М. М. Дарманський своєю активністю сприяв і створенню наукової установи на Хмельниччині, яка згодом стала структурним підрозділом Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

У статті І. П. Ящук «Імперативи «педагогіки виховання» М. Дарманського» розкривається теза про те, що його слово, справа завжди були поруч, а головне – завжди були влучними, висловленими в часи, коли, начебто, підсвідомо їх чекали, сміливими й далекоглядними. Тому, якщо з уст педагога-керівника звучала ідея, пропозиція до дій, то не вірити в результативність її було неможливо. Адже перед нами був не просто вмілий

оратор, а людина з глибоким аналітичним складом розуму, фахівець, який легко орієнтувався в житті освітянської галузі. Працюючи викладачем, директором школи, завідуючим міськвідділом, очолюючи систему освіти Хмельницької області, працюючи на посаді заступника голови обласної державної адміністрації, ректором гуманітарно-педагогічного інституту, він залишався вірним підходам виховання на засадах поваги до особистості, віри в її майбутнє. Цілком погоджуємося з думкою І. П. Ящук, що «Педагогіка виховання особистості» М. М. Дарманського потребує вивчення, аналізу, а головне – її активного запровадження» (Ящук, І. П., 2007, с. 28).

Друг і соратник М. М. Дарманського В. І. Войтенко у статті «М. М. Дарманський і пріоритетні розвитку освіти області у 1982–1992 рр.» зазначав, що «відділ, який Микола Миколайович очолював, був одним із кращих не лише в області, але й у республіці. Досвід його роботи з організації трудового навчання й виховання школярів вивчався та розглядався в колегії Міністерства освіти УРСР, був схвалений і рекомендувався до впровадження в усіх загальноосвітніх закладах України. Немало позитивних досягнень було і в інших напрямках діяльності освіти Кам'янця-Подільського» (Войтенко, В. І., 2007, с. 30).

Варто зазначити, що характерним для стилю керівництва М. М. Дарманського було вміння вибрати головне та сконцентрувати на ньому всі зусилля, щоб домогтись успіху, а потім переходити до інших напрямів діяльності.

Подільські краєзнавці В. П. Халайцан та Н. І. Стрельбіцька в публікації «Відомий діяч освітнього простору Хмельниччини М. М. Дарманський» висвітлюють основні етапи життя й науково-педагогічної діяльності відомого вченого, кандидата педагогічних наук, професора, ректора Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту М. М. Дарманського (Халайцан, В. П., & Стрельбіцька, Н. І., 2009, с. 12). Завдяки титанічній роботі М. М. Дарманського й колективу Хмельницький гуманітарно-педагогічний інститут набув статусу вищого педагогічного навчального закладу III–IV рівня акредитації. У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії здійснюється підготовка управлінців різних ланок системи освіти: вихователів дітей дошкільного віку, вчителів початкової школи, вчителів музики, етики, естетики, викладачів англійської та німецької мови і літератури, вчителів образотворчого мистецтва та хореографії (Халайцан, В. П., & Стрельбіцька, Н. І., 2009, с. 12).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, усе вищезазначене дає змогу зробити висновок про те, що в

сучасній історіографії є чимало публікацій, присвячених розкриттю життя й діяльності М. М. Дарманського, його наукових поглядів, управлінської діяльності та ін. Ідеї, які сповідував М. М. Дарманський, – це виховання високоосвічених, духовно багатих, професійно підготовлених педагогів. Життєвий, творчий і професійний шлях М. М. Дарманського – це взірць вірного й відданого служіння Українській спільноті та улюбленій справі.

Загалом, історіографію дослідження життєвого та професійного шляху М. М. Дарманського можна поділити на групи: 1. Архівні матеріали. 2. Наукові праці М. М. Дарманського, в яких відображені педагогічні, наукові та управлінські погляди досліджуваної персоналії. 3. Науково-публіцистична література про М. М. Дарманського його сучасників, колег і друзів. Аналіз цих джерел дає змогу повноцінно простежити життєвий і професійний шлях М. М. Дарманського.

Перспективами подальших досліджень вважаємо розкриття внеску М. М. Дарманського в розвиток освіти та науки на Хмельниччині, його ролі у становленні ступеневої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Берека, В. (2005). Слово про справжнього педагога. *Майбуття, березень-квітень*. (Bereka, V. (2005). A Word about a Real Teacher. *Maibuttia, March-April*).
- Брижак, П. Г. (2000). Філософія патріотизму – це велика праця і велика любов. Директору Хмельницького педучилища М. Дарманському – 55 р. *Подільські вісті, 6 квіт.* (Bryzhak, P. H. (2000). The Philosophy of Patriotism is Great Work and Great Love. Director of Khmelnytskyi Pedagogical School M. Darmanskyi is 55. *Podilski Visti, April 6*).
- Войтенко, В. І. (2007). М. М. Дарманський і пріоритетні напрями розвитку освіти області у 1982–1992 рр. *Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: матеріали Других педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського* (5 квіт. 2007 р.), (сс. 30–32). Хмельницький: ХГПА. (Voitenko, V. I. (2007). M. M. Darmanskyi and Priority Directions of Development of Education of the Region in 1982–1992. *Pedagogical Heritage of M. M. Darmanskyi in the Context of Modern Realities: Proceedings of the Second Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi* (April 5, 2007), (pp. 30–32). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Лавренюк, Л. (2005). Компетентність і дійовість. *Майбуття, берез.-квіт.* (Lavreniuk, L. (2005). Competence and Effectiveness. *Maibuttia, March-April*).
- Маховська, С. В. (2006). Визначна роль М. М. Дарманського у становленні Подільського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. *Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: матеріали Перших педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського* (11 квіт. 2006 р.), (сс. 39–41). Хмельницький: ХГПА. (Makhovska, S. V. (2006). Significant Role of M. M. Darmanskyi in the Formation of the Podillia Branch of the Institute of Art History, Folklore and Ethnology named after M. T. Rylskyi of NAS of Ukraine. *The Pedagogical Heritage of M. M. Darmanskyi in the Context of Modern Realities: proceedings of the First Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi* (April 11, 2006), (pp. 39–41). Khmelnytskyi: KhHPA).

- П'яті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: проблеми освіти в контексті гуманізації освіти: матеріали всеукраїнської науково практичної конференції* (2 квіт. 2010 р.). (2010). Хмельницький: ХГПА. (*Fifth Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi: Problems of Education in the Context of Humanization of Education: proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference* (April 2, 2010). (2010). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: матеріали Перших педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського* (11 квіт. 2006 р.). (2006). Хмельницький: ХГПА. (*The Pedagogical Heritage of M. M. Darmanskyi in the Context of Modern Realities: proceedings of the First Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi* (April 11, 2006). (2006). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: Матеріали Других педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського* (5 квіт. 2007 р.). (2007). Хмельницький: ХГПА. (*The Pedagogical Heritage of M. M. Darmanskyi in the Context of Modern Realities: proceedings of the Second Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi* (April 5, 2007). (2007). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Треті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: актуальні проблеми сучасної педагогічної освіти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 3 квіт. 2008 р.). (2008). Хмельницький: ХГПА. (*The Third Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi: Current Issues of Modern Pedagogical Education: proceedings All-Ukrainian Scientific-Practical Conference* (Khmelnytskyi, April 3, 2008). (2008). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Халайцан, В. П., & Стрельбіцька, Н. І. (2009). Відомий діяч освітнього простору Хмельниччини М. М. Дарманський. *Четверті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: матеріали всеукраїнської науково практичної конференції* (2 квіт. 2009 р.), (сс. 12–15). Хмельницький: ХГПА. (Khalaitzan, V. P., & Strelbitska, N. I. (2009). The Well-Known Figure of the Educational Space of Khmelnytskyi Region M. M. Darmanskyi. *The Fourth Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi: the Professionalism of the Teacher in the Context of the European Choice of Ukraine: proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference* (April 2, 2009), (pp. 12–15). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Четверті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: матеріали всеукраїнської науково практичної конференції* (2 квіт. 2009 р.). (2009). Хмельницький: ХГПА. (*The Fourth Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi: the Professionalism of the Teacher in the Context of the European Choice of Ukraine: proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference* (April 2, 2009). (2009). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Яківчук, Г. В. (2006). «Генерал» в освіті (М. М. Дарманський). *Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: матеріали Перших педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського* (11 квіт. 2006 р.), (сс. 35–38). Хмельницький: ХГПА. (Yakivchuk, H. V. (2006). «General» in Education (M. M. Darmanskyi). *The Pedagogical Heritage of M. M. Darmanskyi in the Context of Modern Realities: proceedings of the First Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi* (April 11, 2006), (pp. 35–38). Khmelnytskyi: KhHPA).
- Ящук, І. (2007). Імперативи «педагогіки виховання» М. Дарманського. *Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: матеріали Других педагогічних читань пам'яті М. М. Дарманського* (5 квіт. 2007 р.), (сс. 28–30). Хмельницький: ХГПА. (Yashchuk, I. (2007). Imperatives of «Pedagogy of Education»

by M. Darmanskyi. *The Pedagogical Heritage of M. M. Darmanskyi in the Context of Modern Realities*: proceedings of the Second Pedagogical Readings in Memory of M. M. Darmanskyi (April 5, 2007), (pp. 28–30). Khmelnytskyi: KhHPA).

РЕЗЮМЕ

Олицкая Елена. Историография исследования жизненного и профессионального пути Н. Н. Дарманского.

В статье исследованы и систематизированы основные историографические интерпретации жизненного и профессионального пути ученого, педагога и талантливого управленца Н. Н. Дарманского. Осуществлена классификация всего комплекса источников, которые позволяют основательно изучить фигуру выдающегося подольского педагога и управленца Н. Н. Дарманского. Собраны и конкретизированы основные архивные материалы педагогического творческого наследия выдающегося реформатора. Рассмотрены личные достижения – научные труды Н. Н. Дарманского, в которых отражены идеологические, педагогические, научные и управленческие взгляды исследуемой персоналии. Исследованы творчество Н. Н. Дарманского и прослежены основные этапы эволюции его научных взглядов. Определены основные реформации и нововведения талантливого управленца. Определены основные векторы научно-публицистической литературы об Н. Н. Дарманского. Обоснованно весомый вклад Н. Н. Дарманского в создании и совершенствовании сети высших учебных заведений на Хмельнитчине.

Ключевые слова: историография, Н. Н. Дарманский, педагог, ученый, управленец, реформатор, научно-педагогическая деятельность, историко-педагогические исследования, педагогическое наследие, жизненный и профессиональный путь.

SUMMARY

Olytska Olena. Historiography of the study of life and professional path of famous podillia educator M. M. Darmanskyi.

The article investigates and systematizes the main historiographical interpretations of life and professional path of the scientist, educator and talented manager M. M. Darmanskyi. The purpose of the article is a comprehensive substantiation of the historiographical interpretation of the life and professional heritage of M. M. Darmanskyi and systematization of published research about the scientist. A set of general scientific methods (analysis, synthesis, comparison, generalization, classification) and specific, which are inherent in historical and pedagogical research (chronological, periodization, logical-historical, selective method, historical-genetic) are used to achieve the goal of the article. The classification of the whole complex of sources is carried out, which allow to thoroughly study the figure of the outstanding Podillia's teacher and manager M. M. Darmanskyi. The classification of the whole complex of sources, which allow to thoroughly study the figure of M. M. Darmanskyi, is divided into 3 groups: 1. Archival materials. 2. Scientific works of M. M. Darmanskyi, which reflect the pedagogical, scientific and managerial views of the studied personality. 3. Scientific and journalistic literature about M. M. Darmanskyi, his contemporaries, colleagues and friends. The main archival materials of the pedagogical creative heritage of the outstanding reformer are collected and concretized. Personal achievements – scientific works of M. M. Darmanskyi, which reflect the ideological, pedagogical, scientific and managerial views of the studied personality, are considered. An important source for reproducing the life of a scientist, especially when it comes to his personal, human qualities, relationships with people, which is not conveyed by an official document, are the memories of contemporaries. They also provide an opportunity to clarify the contradictory places of archival materials, to fill them with real content. M. M. Darmanskyi's creative work has been

comprehensively studied and the main stages of the evolution of his scientific views have been traced. The main reforms and innovations of a talented manager are identified. The main vectors of scientific and journalistic literature about M. M. Darmanskyi are outlined. M. M. Darmanskyi's significant contribution to the creation and improvement of the network of higher education institutions in Khmelnytskyi region is substantiated.

Key words: *historiography, M. M. Darmanskyi, educator, scientist, manager, reformer, scientific and pedagogical activity, historical and pedagogical research, pedagogical heritage, life and professional path.*